

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

Уређивачки одбор:

др *Ирена Грицкай*, др *Милка Ивић*, др *Павле Ивић*, др *Радослав Кайиџић*,
Блаже Конески, др *Александар Младеновић*, др *Берислав Николић*, др *Асим Пецо*,
др *Мишар Пешикан*, др *Живојин Ситанојчић*

Главни уредник

МИЛКА ИВИЋ

XXXII књ.

БЕОГРАД

1976

ПРОБЛЕМ ПЕРСПЕКТИВИЗАЦИЈЕ У СИНТАКСИ

Термин *перспективизација*¹ односи се овде на рангирање (хијерархизовање) реченичних елемената у зависности од тога колика им је информациона вредност под датим условима комуницирања. Последњих неколико година проблему перспективизације поклања се изузетно велика пажња при општелингвистичким разматрањима. Пре него што пређем на излагање неких својих опсервација и тумачења перспективизационих феномена, ја ћу се укратко осврнути на околности које су погодиле усмеравању научног интересовања управо на ову страну.

Мада је још Француз Henri Weil (средином XIX века) извршио прве, пионирске захвате на овом проблемском подручју², главне заслуге ипак у овом случају припадају чехословачким лингвистима. Они су изградили најприкладније теоријске оквире за осветљавање појава о којима је овде реч. Током педесетих и, нарочито, почетком шездесетих година нашег века прашка школа се надалеко прочула по свету својим радовима посвећеним *функционалној перспективи реченице*³.

Концепт функционалне перспективе реченице своди се у суштини на уочавање могућности варирања једне дате реченичне структуре у складу са потребама комуникације. Варирање се најчешће остварује (бар у словенским језицима) одређеним променама у реду речи. Те промене су такве природе да не нарушавају основни смисао реченице, али помажу да се јасније издвоји оно што је у датом случају нарочито битно

¹ Према енглеском термину *perspective* који употребљавају представници чехословачке лингвистике.

² В. Jan Firbas, *Some Aspects of the Czechoslovak Approach to Problems of Functional Sentence Perspective*, зборник *Papers on Functional Sentence Perspective*, ed. F. Daneš, Prague 1974, на стр. 11—13.

³ Оригинални чешки термин гласи *aktuální členění větne*. Њега су, међутим, чешки аутори популаризовали ван граница Чехословачке у енглеској верзији према којој је овде дат српскохрватски превод: *functional sentence perspective*.

с информационе тачке гледишта (једна иста логичка пропозиција која се нпр. тиче Надиног путовања у Париз може бити лингвистички изражена у следеће две верзије: (а) *Нада љушује у Париз* и (б) *У Париз љушује Нада*, с тим што је у (а) централни елемент саопштења *љушује у Париз* а у (б) *Нада*).

Још је Vilém Mathesius указао на то да се, с погледом на функционалну перспективу реченице, у реченици разликују два основна њена дела: „основа“, тј. оно од чега саопштавање полази, и „језгро информације“⁴, тј. оно што је, из комуникативне перспективе оцењено, најбитније. Ови теоријски концепти „базе“ и „језгра“ постали су шире познати у светским релацијама под терминима *тема* и *рема* пошто су се пражани служили овим терминима у својим радовима писаним на енглеском језику и тиме лакше приступачним иностраној лингвистичкој публици⁵. У почетку је преовлађивало уверење да се тема и рема редовно међусобно супротстављају по принципу разликовања датости, познатости (тема) од новог, непознатог (рема). Али се убрзо показало да је проблем у целини знатно компликованији. Пре свега, већ су Матезиус и његови сарадници дошли до закључка да језички елемент у функцији теме јесте, додуше, полазна тачка саопштења, али да се не мора при том у свакој прилици обавезно односити на нешто унапред дато, познато⁶. Каснија истраживања у истоме правцу донела су овоме

⁴ Чешки термини: *základ* и *jádro*. В. у Матезиусовом раду *O tak zvaném aktuálním členění věty*, Slovo a slovesnost 5, 1939, на стр. 171.

⁵ У англосаксонском свету, посебно у САД, одомаћили су се, међутим, енглески термини *topic* и *comment* (њих је у америчку терминологију праксу увео познати синолог Yuen Ren Chao оперишући њима у своме чланку *How Chinese Logic Operates*, *Anthropological Linguistics* 1, 1959, 1—8). Одговарајући терминологијски еквиваленти појављују се, уосталом, и у неким словенским срединама. Тако се, на пример, поједини руски аутори служе термином *тема* за означавање процеса избора теме саопштења — в. рецимо Г.А. Климов, *Очерк общей теории эргативности*, Москва 1973, на стр. 95. Треба скренути пажњу и на то да поједини представници генеративне граматике данас, сходно пракси логичара, употребљавају изразе *пресупозиција* (енгл. *presupposition*) и *фокус* (енгл. *focus*) покривајући такође њима, бар у главним цртама, оно на шта се односе концепти теме и реме: пресупозиција је оно што се нужно подразумева у тренутку саопштавања, тј. претпоставка о истинитости дате информације са свим импликацијама које из тога проистичу, док фокус реферише о елементу саопштења који се налази у центру пажње приликом комуницирања.

⁶ В. на пример шта о томе кажу Матезиус у *Obsahový rozbor současné angličtiny na základě obecně lingvistického*, Praha 1961 и Фирбас у *On Defining the Theme in Functional Sentence Analysis*, *Travaux Linguistiques de Prague* I, 1964, 267—280. Резимирајући резултате рада на овој страни закључно са 1969. годином, и то не само чехословачких већ и немачких аутора, британски лингвиста Henry W. Kirkwood наглашава

још више потврда⁷. Пражани су, уосталом, током шездесетих година изнели и схватање да расподела комуникативног динамизма унутар реченице није таква да би увек било могуће повући оштру границу између тематског и рематског дела. Понекад су уочљиве „прелазне зоне“, тј. елементи реченице на којима се, додуше, не налази информациони центар, али који при том ипак нису изразито тематског карактера (у смислу раније датог, познатог податка)⁸.

Пражани су иницирали и многа друга корисна истраживања на овој страни⁹. Њихова је, поред осталог, заслуга што се почело и с утвр-

да данас, у ствари, наука располаже са три концепта: осим реме, ту су тема схваћена само као почетни елемент саопштења и тема у смислу оног дела реченице који је с информационе тачке гледишта најбезначајнији („This gives us three terms with which to operate: the basis, or sentence opening, the natural point of departure of the utterance (Ansatz), the theme or thematic elements, elements with low communicative value, and the rheme, the actual communicative core. The sentence opening need not to be the bearer of the lowest communicative value. It may be communicatively important in that it links the utterance with the context and forms the basis of the new communicative act“ — Henry W. Kirkwood, *Aspects of word order and its communicative function in English and German*, Journal of Linguistics Vol. 5, No 1, 1969, на стр. 89).

⁷ Детаљно и продубљено осветљава исту проблематику Јапанац Susumu Kuno (који иначе својим приступом језику репрезентује савремену америчку лингвистичку оријентацију). У своме раду *Functional Sentence Perspective: A Case Study from Japanese and English* (Linguistic Inquiry Vol. III, No 3, 1972, 269—320) овај аутор, поред осталог, констатује да разлика између анафорских језичких елемената (тј. таквих који реферишу о нечем познатом) и неанафорских не мора обавезно коинцидирати са разликовањем познатог податка (теме) и нове информације (реме). Ако се, рецимо, води разговор о познатим личностима — Пери и Душку, па се на питање: *А ко је од њих двојице сјарији* — Пера или Душко добије одговор *Пера је сјарији*, онда је Пера истовремено и анафорска реч и нова информација.

⁸ Ако је, рецимо, информациони центар на директном објекту, онда предикат заузима положај „прелазне зоне“ (као у реченици *Нади сам донео књигу*). Ближе о овом проблему в. на пример у следећим радовима: Jan Firbas, *A note on transition proper in functional sentence analysis*, Philologica Pragensia 8, на стр. 172; Přemysl Adamec, *Порядок слов в современном русском языке*, Rozpravy Československé akademie věd, Řada společenských věd, ročník 76, sešit 15, Praha 1966, на стр. 23. Недавно је амерички семантичар Wallace L. Chafe, разматрајући питања функционалне перспективе реченице с психолошког становишта, изнео своје резерве у погледу умесности оперисања са „прелазним зонама“ — в. Wallace L. Chafe, *Language and consciousness*, Language Vol. 50, No 1, 1974, на стр. 120.

⁹ Ради ближег упознавања са доприносом пражана у овој научној области препоручују се, поред већ наведених студија, и следећи радови: V. Mathesius, *Zur Satzperspektive im modernen Englisch*, Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literatur LXXXIV, 1929, Bd. 155, 202—210; J. Firbas, *On the communicative function of the verb in English, German and Czech*, Brno Studies in English 3, 1961, 79—104; J. Firbas, *From comparative word-order studies (Thoughts on V. Mathesius' conception*

ђивањем основног („немаркираног“ или „неутралног“¹⁰) реда речи у разним језицима¹¹. Они су увиђали и значај тестирања реченица помоћу питања¹², на шта је указивано, уосталом, већ крајем педесетих година, и у другим срединама¹³. Питање нам, у ствари, даје могућности да лако

of word-order system in English compared with that of Czech, Brno Studies in English 4, 1964, 111—128; J. Firbas, *Non-thematic subject in contemporary English*, Travaux linguistiques de Prague 2, 1966, 239—256; J. Firbas, *On the prosodic features of the Modern English finite verb as means of functional sentence perspective*, Brno studies in English, 7, 1968, 11—48; E. Beneš, *Die Verbstellung im Deutschen, von der Mitteilungsperspektive her betrachtet*, Philologica Pragensia V, 1962, 6—19; P. Adamec, *K úloze sémantiky ve slovosledu*, Slavica Pragensia IV, 1963, 297—300; F. Daneš, *K otázce pořádku slov v slovanských jazycích*, Slovo a slovesnost 20, 1958, 1—10; M. Dokulil — F. Daneš, *K tzv. významové a mluvnické stavbě věty*, O vědeckém poznání soudobých jazyků, Praha 1958, 231—246; F. Daneš, *Order of sentence elements and sentence intonation*, To Honor Roman Jakobson, The Hague 1967, 499—512; F. Daneš, *Zur linguistischen Analyse der Textstruktur*, Folia Linguistica. Acta Societatis Linguisticae Europaeae IV, 1/2, 1970, 72—78; P. Sgall, *Functional sentence perspective in a generative description*, Prague Studies in Mathematical Linguistics 2, 1967, 203—225; P. Sgall, *Порядок слов и актуальное членение предложения в генеративном описании славянских языков*, Československe přednášky pro VI mezinárodní sjezd slavistů, Praha 1968, 61—65; P. Sgall, *L'ordre des mots et la sémantique*, Studies in Syntax and Semantics, ed. F. Kiefer, Dordrecht 1969, 231—240. Године 1963, у часопису *Вопросы языкознания* No 4, на стр. 120—127, објавила је совјетска ауторка О. А. Лаптева чланак под насловом *Чехословацкие работы по следних лей по вопросам актуального членения предложения* у којем је врло компетентно приказан развојни ниво у овој области почетком шездесетих година. Године 1970. одржан је у Чехословачкој међународни симпозијум посвећен функционалној перспективи реченице. Зборник реферата са овог симпозијума публикован је у Прагу 1974. године (одговорни уредник Ф. Данеш) под насловом *Papers on Functional Sentence Perspective*. Поред чехословачких стручњака, ту се оглашавају и аутори из других европских земаља.

¹⁰ *Немаркиран* (енгл. *unmarked*) је термин који употребљава, на пример, Ј. Фирбас у студији *From comparative word-order studies*, Brno Studies in English 4, 1964, 111—128. Француски германиста Ј. Fourquet се, међутим, држи назива *неуџалан* — в. Ј. Fourquet, *Zur neuhochdeutschen Wortstellung*, Das Ringen um eine neue deutsche Grammatik, Darmstadt 1962, на стр. 364.

¹¹ Током шездесетих година текло је паралелно и разматрање, подстакнуто, пре свега, развојем генеративне граматике, о могућности успостављања концепта „универзалног дубинског поретка реченичних конституената“. О овоме в. детаљније у моме раду *General Syntax in Europe — Currently*, Sciences of Language 3, ed. Roman Jakobson and Shirô Hattori, Tokyo 1972, на стр. 103.

¹² В. на пример Ј. Фирбас, *Функция вопроса в процессе коммуникации*, Вопросы языкознания No 2, 1972, 55—65.

¹³ О томе на пример говори представник америчке лингвистике Anna Granville Hatcher у своме раду *Theme and Underlying Question*, Supplement to Word XII (Linguistic Circle of New York, Monograph 3), New York 1957.

издвојимо оно што је у датом случају тема саопштења: тематски део реченице изражен је већ у постављеном питању, а одговор треба да изнесе на видело и рематски део (питање, рецимо, *кога си срео*, коме је одговор *срео сам Наду*, информише о вршиоцу акције *видети* и о тој акцији, док одговор доноси само ново саопштење о директном објекту: *Наду*¹⁴).

Резултати прашке школе нису били одмах довољно примећени изван европских лингвистичких кругова. Америчким стручњацима постали су ближе познати, у ствари, онда када је на њих скренуо пажњу британски лингвиста М.А.К. Halliday. Прихватајући се истраживања функционалне перспективе реченице на бази факата енглеског језика, Halliday је 1967. осветлио неке појединости значајне с општелингвистичке тачке гледишта¹⁵ које нису могле остати незапажене ни у редовима америчких представника генеративне граматике.

Представници генеративне граматике иначе, све до друге половине шездесетих година, нису у принципу били заинтересовани за ред речи и сличне феномене. Овакве врсте језичких појава, по првобитној оцени Чомског, остајале су изван оквира генеративног приступа језику и то стога што зависе од говорне ситуације па се тиме искључују из сфере „језичке компетенције“ и прикључују домену „језичког остварења“¹⁶ (које се, као што је познато, не подвргава генеративним разматрањима будући да не допушта формализацију уз примену одговарајућих транс-

¹⁴ Поводом овога шведски лингвиста Östen Dahl, данас такође један од истакнутих стручњака за питања функционалне перспективе реченице, указао је умесно на то да, при формулисању таквог питања, у круг познатих појмова улази, поред осталог, и општи податак о директном објекту дате акције али без конкретизације, тако да се процес рематизовања своди овде, у ствари, само на непосредно идентификовање подразумеваног објекта (тј. тражени одговор већ полази од информације „срео сам некога“ као нечег унапред датог; једина непознаница, на коју циља питање, је податак о томе ко је „неко“ и одговор треба да ту непознаницу разреши). В. Далове радове: *Topic and Comment. A Study in Russian and Generative Transformational Grammar* (= *Slavica Gothoburgensia* 4, *Acta Universitatis Gothoburgensis*, ed. Gunar Jacobson), Göteborg 1969 и *Topic-comment structure in a generative grammar with a semantic base* — публиковано у поменутом зборнику *Papers on Functional Sentence Perspective*, Праг 1974, на стр. 75—80.

¹⁵ М. А. К. Halliday, *Notes on Transitivity and Theme in English*, Part 1, 2, *Journal of Linguistics* 3, 1967, 37—81 и 199—244. В. и његову студију *The place of „functional sentence perspective“ in the system of linguistic description* у зборнику *Papers on Functional Sentence Perspective*, на стр. 43—53.

¹⁶ „Остварење“ овде одговара енглеском термину *performance*.

формационих правила). Међутим, у делу *Aspects of the Theory of Syntax*¹⁷, које је означило прекретницу у развоју генеративне теорије, Чомски се осврће и на проблем функционалне перспективе реченице констатујући, с једне стране, да појаве о којима је реч остају локализоване на нивоу „површинске структуре“, а с друге стране — да оне ипак имају одређени семантички значај. Закључак који се потом извлачи је тај да ниво површинске структуре очевидно игра извесну улогу при дефинитивном семантичком уобличавању реченице. Тим закључком је Чомски, у ствари, оповргао своје дотадашње, у темеље генеративне теорије уграђено тврђење о томе да се све релевантне значењске информације оформљују искључиво на нивоу дубинске структуре језика. Одривање од ове првобитне фундаменталне теоријске поставке у оваквом случају донело је далекосежне последице у развоју генеративне граматике у целини, у крајњем исходу њен распад на „стандардну теорију“ (касније „ревидирану стандардну теорију“), тј. онај приступ за који се даље, уз различите новине, залагао сам Чомски, и на „генеративну семантику“, теорију коју су засновали и продубили његови ученици¹⁸.

Ни многи други лингвисти, изван круга генеративиста, нису доскора довољно уочавали значај функционалне перспективе реченице на значењском плану. П. Левин ће свакако бити у праву тврдећи да разлог томе лежи првенствено у чињеници да варијације у реду речи, код језика који у том погледу испољавају релативно велике слободе, нису у свакој конкретној прилици на једнако убедљив начин искоришћене за сигнализовање разлика у значењу¹⁹. Карактеристично је у овом погледу Матезиусово уверење да осветљавање функционалне перспективе реченице доприноси, пре свега, развијању стилистичких студија²⁰,

¹⁷ Noam Chomsky, *Aspects of the theory of Syntax*, the M. I. T. Press, Cambridge Mass., 1965, на стр. 224—225, нап. 9.

¹⁸ Ближе податке о томе в. Milka Ivić, *Pravci u linguistici*, треће, допуњено изд., Љубљана 1975, §§ 467—472.

¹⁹ Левин констатује: „The possibility of varying the meaning through alteration of order is not always utilized, and in some cases it may be difficult to decide whether there is any difference in meaning“ и додаје: „In many languages, including Danish, a sentence member can be emphasized by being placed first in the main clause. But it is also the rule that there must be a sentence member in the first place (apart from yes/no questions). This fact contributes to making it difficult to determine emphasis“ — Paul Levin, *The Relation of Order*, Acta Linguistica Hafniensia, Vol. XIII, 161, Copenhagen 1970, на стр. 120.

²⁰ В. на пример његово излагање у студији *Řeč a sloh. Čtení o jazyce a poezii*, изд. Bohuslav Havránek и Jan Mukařovský, Праг 1942, стр. 11—102.

као и врло децидирано изражено схватање совјетске ауторке Ковтунове да се појаве овакве врсте уопште не могу прикључивати граматичкој разини језика²¹. На прагу седамдесетих година, међутим, ситуација се у овом погледу битно мења. Већ 1968. пражанин Данеш указује на то у каквој је вези синтаксичко структурирање реченице са њеном семантичком организацијом²². П. Сгал, такође припадник прашке лингвистичке средине, наглашава 1969. да две реченице истог језика могу бити у погледу когнитивног значења идентичне, али да при том њихова различита структурална верзија на синтаксичком плану има ипак одређени семантички значај, о чему се мора доследно водити рачуна приликом превођења на други језик²³. Основна теза Швеђанина Дала, врло запажена и међу пражанима, своди се на то да је, у самој ствари, дихотомија тема/рема примарнијег, тј. „дубљег“ (у генеративном смислу термина) карактера од дихотомије субјекат/предикат²⁴. Један други, последњих година такође запаженији аутор, К. Рорер, критикујући

²¹ „В речи (связаном тексте) возникает новый аспект структуры предложения. Вне речи актуального членения не существует. Предложение с одним и тем же грамматическим составом в зависимости от контекста може приобретать разное актуальное членение“ — И. И. Ковтунова, *Принципы словорасположения в современном русском языке*, Русский язык. Грамматические исследования, Москва 1967, стр. 102. Своје излагање под насловом *Актуальное членение и система языка (на материале русского языка)*, које је штампано у зборнику *Papers on Functional Sentence Perspective* (на стр. 142—151), Ковтунова започиње следећом констатацијом: „Высказывание, рассматриваемое со стороны его актуального членения, представляет собой единицу самостоятельного уровня языковой системы. Эта единица не строится из единиц низшего уровня — предложений, но создается определенной группировкой синтаксических компонентов предложения“.

²² B. F. Daneš, *Some Thoughts on the Semantic Structure of the Sentence*, *Lingua* 1, 1968, стр. 55—68. Слична основна идеја поновљена је у студији F. Daneš, Z. Hlavsa, J. Kořenský, *Postavení slovesa v strukturě české věty*, *Československé přednášky pro VII. mezinárodní sjezd slavistů*, Варшава 1973, на стр. 138.

²³ Сгал подвлачи да, када се ради о „deux phrases dont l'unique différence consiste a avoir des différentes articulations“, онда се дешава да „dans beaucoup de cas la valeur cognitive est un phénomène ontologique, qui doit être distingué de la valeur sémantique propre (élément linguistique). Si l'interprétation sémantique d'une phrase doit être suffisante pour déterminer une traduction acceptable de cette phrase dans une autre langue, il semble incontestable que son articulation aussi doit y être représentée, même dans les cas où elle n'est pas décisive pour la valeur cognitive“ — Petr Sgall, *L'ordre des mots et la sémantique*, *Studies in Syntax and Semantics*, ed. F. Kiefer, Dordrecht 1969, на стр. 235.

²⁴ Östen Dahl, о.с.; в. и поменути рад *Topic-comment structure in a generative grammar* где се он залаже за одређене принципе формализације у анализи.

1971. генеративну граматiku због недовољног разликовања референцијалног значења (*Bezeichnung*) од значења у ужем смислу (*Bedeutung*), а заступајући при том њене основне појмовне оквире, определио се за то да организовање реченице по принципу издвајања тематског од рематског дела не поставља, додуше, на примарни (најдубљи) ниво језика, али његово остварење предвиђа ипак у генеративној етапи која претходи деловању трансформационих правила²⁵. Осврћући се на овакав став (у приказу Рорерове књиге), Сгал²⁶ се одлучно изјашњава у прилог схватању да тематско-регатско уобличавање реченице (заједно, уосталом, с избором њеног предиката) мора претходити свим осталим процесима, што значи и издвајању одговарајућег синтаксичког конституента у позицију субјекта, јер без тога не би било могуће остварити потпуну семантичку репрезентацију реченице (а та репрезентација, поред осталог, подразумева разлучење онога што представља право значење од семантичке појединости сведене на ранг пресупозиције). Најдаље је на овој линији размишљања о значају тематско/регатске дихотомије отишла Пољкиња Ирена Белерт²⁷. Она је указала на то да мобилан ред речи, односно одговарајућа реченична интонација, служе разликовању не само површинских реченичних структура већ и логичких дубинских пропозиција. При том је дала своје предлоге за формализацију уочених односа²⁸.

Још су представници прашке школе запазили да језици, као што је на пример енглески, у којима ред речи није онолико слободан као, рецимо, у чешком искоришћавају могућност преобраћања активне реченичне структуре у пасивну по истом принципу по којем се у чешком врши промена неутралног поретка синтаксичких конституената у циљу постављања директног објекта у позицију теме. И припадници других

²⁵ Christian Rohrer, *Funktionelle Sprachwissenschaft und transformationelle Grammatik*, München 1971, посебно на стр. 177—182.

²⁶ The Prague Bulletin of Mathematical Linguistics 19, Праг 1973, на стр. 68.

²⁷ B. Irena Bellert, *The semantic interpretation of subject-predicate relations*, Progress in Linguistics (= Janua Linguarum, Series Maior 43), изд. Manfred Bierwisch и Karl Erich Heidolph, The Hague-Paris 1970, 9—20 (посебно на стр. 9).

²⁸ Узимају се у разматрање примери типа (1) *Јован је с њ и г а о*, са наглашавањем елемента *с њ и г а о* (значење: „онај о коме рефериреш као о Јовану је стигао“) и (2) *Ј о в а н је с њ и г а о*, са наглашавањем елемента *Јован* (значење: „онај који је стигао је Јован“), па се прибегава логичкој формализацији постојећих разлика међу њима.

школа, посебно током шездесетих година²⁹, учили су да избор активне односно пасивне конструкције зависи од тога да ли је у датом случају информационо тежиште постављено на објекат радње (актив) или на њеног вршиоца (пасив). Однос активне и пасивне конструкције оцењиван је при том из различитих аспеката, почев од наглашавања истоветности њиховог когнитивног садржаја³⁰, преко регистровања граматичке различитости³¹, па све до инсистирања на релевантности постојеће семантичке разлике³².

Средином шездесетих година уведен је концепт „лексикализованог односа актив/пасив“³³. Он се тиче појаве различитих лексичких

²⁹ У САД у првом реду представници антрополошке лингвистике односно психолингвистике. В. на пример у *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior* 7, 1968 следећа два рада: Elizabeth Ann Turner and Ragnar Rommetveit, *Focus of Attention in Recall of Active and Passive Sentences* (стр. 543—548) и Percy H. Tannenbaum and Frederick Williams, *Generation of Active and Passive Sentences as a Function of Subject or Object Focus* (стр. 246—250).

³⁰ В. на пример Jerrold J. Katz and Paul M. Postal, *An Integrated Theory of Linguistic Descriptions*, Research Monograph 26, MIT Press, 1964 Cambridge Mass., на стр. 112.

³¹ Бриганац Керквуд, на пример, просто утврђује чињеницу да на бази супротстављања тема/рема долази до опозиције актив/пасив („The topic-comment criteria may, however, decide the choice between two alternative constructions, e.g. between the active and the passive in English...“, Henry W. Kirkwood, *Aspects of word order and its communicative function in English and German*, *Journal of Linguistics*, Vol. 5, No. 1, 1969, на стр. 89), а Американац Чеф (поводом енглеских структура као *Oculists eye blondes*|*Blondes are eyed by oculists*) своју анализу пропраћа оваквим коментаром: „The distribution of new and old information in the two sentences is significantly different“ (Wallace L. Chafe, *Directionality and paraphrase*, *Language* Vol. 47, No. 1, 1971, на стр. 11).

³² Британац Халидеј, на пример, скреће пажњу на то да се избором активне конструкције предност даје „оперативној страни“ догађаја, а избором пасивне „рецептивној“. При рецептивном осветљавању догађаја вршилац радње може остати ван поља пажње, тј. можемо га не изрећи у реченици („... the thematically determined option of operative/receptive with the action optional in the receptive form: *Mary turned the light on, the light was turned on* |*by Mary*!“ — M. A. K. Halliday, o.c., на стр. 183). Американац Филмор, опет, упозорава на то да се избором активне конструкције износи неко тврђење о вршиоцу радње, а избором пасивне о објекту (анализирајући реченице „(5-a) *Pianists play pianos*“ и „(5-b) *Pianos are played by pianists*“ он констатује: „There are arguments for saying... that while (5-a) is 'analytic', (5-b) is 'synthetic'. Such claims might be made for the interpretation that (5-a) is a general statement about pianists and that (5-b) is a general statement about pianos“ — Charles J. Fillmore, *Subjects, speakers, and roles*, *Semantics of Natural Language*, ed. by Donald Davidson and Gilbert Harman, Dordrecht, 1972, на стр. 2).

³³ За ово је нарочито заслужан холандски лингвиста Стал — в. J. F. Staal, *Some Semantic Relations between Sentoids*, *Foundations of Language* Vol. 3, No. 1, 1967, 66—88.

јединица у функцији предиката таквих реченичних структура које се међусобно постављају у однос парафразе сличан оном у коме се налазе активне реченице са својим одговарајућим пасивним парњацима — уп. *Ти њодаци се налазе у њоменујој књизи* → *Поменујџа књига садржи џе њодајџе* и сл.³⁴ Крајем шездесетих година већ се увелико дискутује у научним публикацијама о реченицама у чији предикатски састав улазе, рецимо, антонимични компаративи као *виши/нижи* (*Пера је виши од Јова/Јова је нижи од Пера*)³⁵. Овакве реченице, као, уосталом, и оне које се међусобно супротстављају искључиво по принципу активног према пасивном структурирању називају се *конверзивним* синтаксичким јединицама. Проблем конверзије постао је, у ствари, крајем шездесетих година један од главних теоријских проблема опште лингвистике.

О појму „конверзије“ совјетски лингвиста Апресјан напомиње да је преузет из математике³⁶ и да је однос актив/пасив типична илустрација за конверзију у лингвистичком смислу³⁷. Иначе, термин је у круговима језичких стручњака први популаризовао John Lyons. Он га је употребио још 1963. године разматрајући однос међу лексичким јединицама као што су *кујиџи/џиродаџи*, *муж/жена* и сл. (уп. *Јова је џиродао Пери цијеле* — *Пера је кујио од Јове цијеле*, *Пера је Надин муж* — *Нада је Перина жена* и сл.)³⁸.

³⁴ О оваквим конверзивним структурама нашега језика писала је Татјана Ба-
тистић — в. њен рад *Uloga konstrukcije U + LOKATIV u konstituisanju izvjesnih tipova
srpskohrvatskih rečenica*, Прилози проучавању језика 3, 1967, 29—42.

³⁵ Поводом примера овога типа G. Ungeheuer констатује: „Die Verwendung
antonymischer Adjektive zur Formulierung desselben Themas entspricht dem Verhältnis
von Aktiv und Passiv“, Gerald Ungeheuer, *Paraphrase und syntaktische Tiefenstruktur*,
Folia Linguistica. Acta Societatis Linguisticae Europaeae, Tomus III, 3/4, 1969, на
стр. 200. На овај се феномен осврће и Christian Rohrer — в. његову поменућу књигу
Funktionelle Sprachwissenschaft und transformationelle Grammatik, на стр. 93—95.

³⁶ В. Ю. Д. Апресјан, *Экспериментальное исследование семантики русского
глагола*, Москва 1967, на стр. 63.

³⁷ „Регуларним (грамматическим) средством выражения обратных отноше-
ний в естественном языке является пассивизация: если некоторый глагол обозначает
„прямое“ отношение (ср. *Рабочие строят дом*), то форма страдательного залога от
него обозначает обратное отношение (ср. *Дом строится рабочими*)“ — *ibid.*

³⁸ „An interesting meaning-relation which is sometimes popularly confused with
antonymy, is the relation that holds, for instance, between *buy*: *sell*, *husband*: *wife*, etc...
It is difficult to think of a wholly satisfactory name for this relation. For want of a better
way of expressing it, I will say that *buy* and *sell*, etc., are *converse* terms, that
buy is the converse of *sell*, and vice versa“, John Lyons, *Structural Semantics. An Analy-
sis of Part of the Vocabulary of Plato*, Oxford 1963, на стр. 71—72.

Једно време се сматрало да конверзију идеално илуструју тзв. „симетрични предикати“³⁹, тј. такви предикати који су по фонолошком саставу идентични, а одговарајући номинални конституенти су уз њих постављени у обрнутом односу по критерију „лево“ — „десно“: *Пера личи на Наду — Нада личи на Перу, угао α је једнак углу β — угао β је једнак углу α и сл.*⁴⁰. Међутим, ускоро је запажено да у појединим приликама и ту чак могу наступити семантичке компликације које нарушавају конвертибилност⁴¹.

Однос конверзије је најчешће демонстриран на „двомесним“ предикатима, тј. на таквима који, осим субјекта, имају још и обавезни објекатски конституент (дакле, два обавезно испуњена синтаксичка места у реченици), па је и дефиниција конверзије давана по правилу с погледом на предикате оваквог карактера. Међутим, крајем шездесетих година већ се почиње више говорити и о „вишемесним“ предикатима (нпр. *купиши/продаји: Пера је купио књигу од Јове — Јова је продао књигу Пери* и сл.) који такође испољавају карактер конвертибилности⁴². Управо су ти „вишемесни“ конверзни предикати, илустровани односом глагола *купиши/продаји*, дошли у центар пажње општелингвистичких разматрања на прагу седамдесетих година.

Велико интересовање, нарочито међу представницима генеративне граматике, побудила је 1967. године студија Џеролда Каца *Recent Issues in Semantic Theory*⁴³; у њој се, поред осталог, указује на то да се конверзне реченице с предикатима (а) *купиши*/(б) *продаји* понашају као парафразе једне исте логичке пропозиције коју је, међутим, немогуће адекватно репрезентовати по расположивим критеријима генеративног

³⁹ В. списак таквих предиката који даје J. F. Staal, о.с., на стр. 72.

⁴⁰ В. Филморову дефиницију конверзије која се управо заснива на вођењу рачуна о линеарном поретку при репрезентовању реченице — Charles J. Fillmore, *Lexical Entries for Verbs*, Foundations of Language, Vol. 4, No. 4, 1968, на стр. 375.

⁴¹ Филмор, на пример, скреће пажњу на чињеницу да конверзни однос изостаје ако су у питању примери типа *Пера личи на коња* — в. Charles J. Fillmore, *Subjects, Speakers, and Roles*, Semantics of Natural Language, edited by Donald Davidson and Gilbert Harman, Dordrecht 1972, на стр. 12.

⁴² Филмор је међу првима подсетио на то да се конверзност односи и на вишемесне предикате, уп.: „The term 'converse' has been mainly used in connection with two-place predicates, but one can easily define converse-like relationships between predicates taking more than two arguments“ — Charles J. Fillmore, *Lexical Entries for Verbs*, на стр. 375.

⁴³ Jerrold J. Katz, *Recent Issues in Semantic Theory*, Foundations of Language Vol. 3, No. 2, 1967, 124—194.

метода. Генеративни принцип анализе би, као што је познато, намеао одабирање само (а) или само (б) верзије као основне структуре, резервишући статус деривата за ону која није проглашена основном. Али овде је просто немогуће извршити овакво одабирање пошто обе, (а) структура и (б) структура, конкуришу једна другој са једнаким условима⁴⁴. У ствари, нерешивост проблема одређивања базе и њеног деривата у случају ових конверзних (а) и (б) структура постала је убрзо један од непосредних повода великих ревизија којима је током последњих година била подвргнута генеративна теорија језика.

Конверзне реченице с предикатима (а) *купиши*/(б) *продаши* разматрали су током шездесетих година и други угледни аутори стављајући по правилу акценат пажње на чињеницу да се њима изражава идентична логичка пропозиција⁴⁵. Филмор је, међутим, био први који је указао на то да свака од тих двеју структура има ипак и извесну своју значењску специфичност која произилази из саме комплексности догађаја о којем се саопштава⁴⁶.

Као што Филмор врло умесно запажа, тај догађај има увек у себи, без обзира на то да ли је у свакој прилици и исказано или не⁴⁷, две своје стране — „куповну“ и „продајну“. Не постоји, међутим, предикат који би истовремено и равноправно информисао и о „куповном“ и о „продајном“ аспекту овог догађаја, па се стога сваки пут говорно лице мора одлучити за то како ће приступити саопштавању — да ли са „куповне“

⁴⁴ Кац разматра примере (31) *John sold the book to Mary* и (32) *Mary bought the book from John* и закључује „It is quite clear that (31) and (32) are paraphrases“, па додаје: „but they cannot be made to come out as paraphrases on the basis of having the same underlying phrase marker because this would require that we take one as base form and derive the other from it transformationally, i.e. by a permutation somewhat akin to the exchange of subject and object in the case of passive constructions. The simple fact is that there is no reason for choosing one as the base form that is not at the same time also a reason for choosing the other as the base form“, о.с., на стр. 171.

⁴⁵ В. на пример Yehoshua Bar-Hillel, *Dictionaries and Meaning Rules*, Foundations of Language Vol. 3, No. 4, 1967, на стр. 409 и J. F. Staal, *Some Semantic Relation between Sentoids*, Foundations of Language Vol. 3, No. 1, 1967, на стр. 68 и 69.

⁴⁶ Његова гледишта о овоме су најпотпуније изложена у његовим студијама: *Types of Lexical Information*, Studies in Syntax and Semantics (= Foundations of Language. Supplementary Series, Vol. 10), ed. F. Kiefer, Dordrecht 1969, посебно на стр. 116 и 117; *Subjects, Speakers, and Roles*, посебно на стр. 8—10.

⁴⁷ О реченицама типа *Петра продаје ципеле* (у смислу „Петра је продавац ципела“) и сличним проблемима в. *Subjects speakers, and Roles*, на стр. 8.

или са „продајне“ стране⁴⁸. Кад је једном избор учињен, онда је, наравно, сасвим могуће да се реченица подвргне варијацијама у погледу реда речи, онако како би се то чинило и у сваком другом случају, сходно принципима функционалне перспективе реченице (*Пера је купио књигу од Јове* → *књигу је Пера купио од Јове* или *од Јове је Пера купио књигу* и сл.).

Уочавајући потребу опредељивања говорног лица за једну или другу могућу верзију оваквог комплексног догађаја, Филмор је напоменуо да избор пада на ону приступну страну на којој је посебан акценат пажње, што је неминовно повезано са принципом семантичког структурирања предиката реченице⁴⁹. Као што сам већ имала прилике да изложим⁵⁰, овде нема потребе тражити објашњење у фактору емфазе. Пошто семантички комплексне предикатске лексеме (тј. такве која би истовремено саопштавала о куповању и продавању) заиста нема, говорно лице је редовно приморано да одабере, макар без икаквог разлога, макар насумице било глагол са значењем „купити“ било глагол са значењем „продати“. При том свако такво конкретно опредељење говорног лица, ма колико било насумице извршено, аутоматски значи одређену перспективизацију догађаја (тј. давање предности једном аспекту над другим).

Испитивање проблематике мотива за донету одлуку уводи у суштину перспективизационих феномена схваћених не само лингвистички већ и шире, психолошки. Ти мотиви могу бити врло различите природе. У неким случајевима ниво дискурса, и овде као и иначе кад је о „функционалној перспективи реченице“ реч, постаје регулатор оваквог избора, тј. општи смер разговора који претходи намеће једно решење а искључује друго. За такве бих случајеве ја резервисала термин *дискурсом условљена перспективизација*. Тако, рецимо, ако је *Пера*, а не

⁴⁸ „The verbs *buy* and *sell* refer to institutionalized interpersonal activities involving two participating parties, a sum of money, and goods or services that are to be provided for one of the participants by the other. There are no situations that can in themselves be distinguished as buying situations or selling situations; but the choice of one or another of these verbs seems to make it possible to speak of a buying/selling transaction from one of the participant's point of view“ — Charles J. Fillmore, *Subjects, Speakers, and Roles*, на стр. 9—10.

⁴⁹ „It is not true... that *buy* and *sell*, *teach* and *learn* are simply synonymous verbs that differ from each other in the order in which the arguments are mentioned, there is synonymy in the basic meanings of the verbs (as descriptions of events), but a fact that might be overlooked is that each of these verbs emphasizes the contribution to the event of one of the participants“ — Charles J. Fillmore, *Types of Lexical Information*, на стр. 117—118.

⁵⁰ У предавању под насловом *A Current Topic in General Linguistics: the Perspectivization Problem* одржаном марта 1974. на Оксфордском универзитету (Енглеска).

Јова, личност о којој се разговара, а њему припада улога „продавца“ у догађају продавања-куповања куће у коме и *Јова* учествује, али као „купац“, реченица ће почети са *Пером* као субјектом, што самим тим значи да ће се целом догађају прићи са „продајне“ стране: *Пера је Јови њродао кућу*. Уколико, међутим, дискурсивне околности поставе *Јову* у позицију тематског конституента реченице, десиће се обрнуто — приступ догађају извршиће се са „куповне“ стране: *Јова је од Пера купио кућу*.

Понекад, међутим, не дискурсивне околности већ сасвим други, екстралингвистички фактори одлучују о нашим језичким поступцима. Може се неко сасвим спонтано, тј. без нарочитог повода, сетити догађаја куповања-продавања куће у који су *Пера* и *Јова* на описани начин умешани и пожелети да о томе нешто каже. У таквом случају долази до дискурсом немоћивисане њерсијективизације, тј. до слободног, дискурсом ненаметнутог избора било *Пера* било *Јове* за субјекат реченице. Лингвистичка теорија је под оваквим околностима сасвим немоћна да сагледа мотиве којима се руководи говорно лице прихватајући један организациони принцип реченице, а одбацујући други. Проблем ове врсте остаје првенствено у домену психолошких истраживања. У тај домен спада, уосталом, и проблем перцепције појединих комплекснијих догађаја са којим се лингвистичким корелатима такође суочава лингвистичка теорија. Лако је, рецимо, замислити ситуацију у којој две особе, *А* и *Б*, гледајући кроз прозор шта се збива између *Ђоке* и *милиционера* саопштавају о томе на два различита начина; особа *А*: *Гле, Ђоку заусијавио милиционер*, а особа *Б*: *Гле, милиционер заусијавио Ђоку*. Да није у питању српскохрватски већ неки други језик који има развијенији пасив, у случају *А* појавила би се пасивна конструкција⁵¹. Дакле, догађај о којем особе *А* и *Б* саопштавају перципиран је са две различите стране. Особа *А* је поставила *Ђоку* у тематску позицију реченице, а особа *Б* *милиционера*⁵².

Свакако, није на лингвистима да изналазе објашњење оваквим и сличним разликама у перцептуалним приступима догађајима. Али лингви-

⁵¹ О томе да се српскохрватском конструкцијом типа *А* преводи често енглеска пасивна конструкција в. Љиљана Бибовић, *On the Word-order of Subject and Predicate in English and Serbo-Croatian from the Point of View of Functional Sentence Perspective*, The Yugoslav Serbo-Croatian-English Contrastive Project. A. Reports 5, Zagreb 1971, на стр. 2—3.

⁵² Колико перцептуалне разлике уопште могу бити далекосежне у лингвистичком смислу говори врло убедљиво јапански лингвиста Shirô Hattori у својој студији *The Analysis of Meaning*, For Roman Jakobson, Essays on the Occasion of His Sixtieth Birthday, The Hague 1956, 207—212.

стички корелати тих приступа постоје и морају се правилно регистровати. Што се тиче теорије о перспективизацији реченице, она ће се, очевидно, морати ускоро ревидирати како би се у њу на одговарајући начин инкорпорирали екстралингвистички фактори који утичу на избор тематског конституента. Доследно вођење рачуна и о тим факторима донеће, поред осталог, извесне корекције и у наше схватање феномена конверзивности у целини. Врло су поучни, рецимо, у том смислу примери (1) *чаша је дойла љразна* и (2) *чаша је дойла љуна* о којима говори Рорер⁵³. Наизглед, реч је о синонимичним реченицама, тј. о реченицама с идентичном логичком пропозицијом. Међутим, у одређеним ситуацијама комуницирања ипак се ту постављају одређена ограничења. На пријемима, рецимо, где треба чаше наливати, у обзир по правилу долази изговарање само реченице (1), док би се у хемијској лабораторији, где ради експеримента треба напунити чашу неком течношћу до одређене висине, можемо, напротив, очекивати изговарање реченице (2). Осматрање појава ове врсте наметнуће у крајњем исходу потребу за преиспитивањем пре свега генеративне теорије језика и то с погледом на неке од њених фундаменталних поставки. У ствари, синтаксичка теорија будућности мораће се у много праваца чвршће ослањати на резултате психолингвистичких и социолингвистичких истраживања.

По мом схватању, концепт перспективизације би требало да у будућности обухвати много шири круг појава. Данас се по правилу у перспективизационом светлу разматрају само појединости које се тичу поретка конституената унутар просте реченице (односно појаве одређених средстава која служе истоме циљу у језицима са немобилним редом речи). Исти перспективизациони принцип може се, међутим, уочити и (I) при селекцији појединих номиналних форми у поступку оформљења (просте) реченице и (II) на плану организовања извесних сложених реченица.

Феномен (I) егземплификује, на пример, својеврсни конкурентни однос између дативног и посесивног (било придевског било генитивног) облика у српскохрватским реченицама као што су: (1) *браћ је гледао сестри у очи* и (2) *браћ је гледао у сестрине очи*. Наведене реченице разликују се између себе по информационом значају који је дат именици *сестра*: у (1) је тај значај далеко већи него ли у (2)⁵⁴. У истом су смислу

⁵³ В. Christian Rohrer, о.с., на стр. 94.

⁵⁴ Конкурентни однос између датива и генитива у примерима ове врсте добијао је, иначе, досада другачије објашњење — в. Arne Gallis, *Da li je srpskohrvatski adnominalni dativ pripadnosti — balkanizam?*, Зборник за филологију и лингвистику, Нови Сад 1974, на стр. 58.

регулисани међусобни односи и неких других номиналних форми (уп., рецимо, хијерархијске варијације којима се подвргавају лексеме *она* и *лице*⁵⁵ зависно од тога да ли се остварује (3) *она је бледа у лицу* или (4) *лице јој је бледа*). Језици се међусобно разликују и по томе које то форме остварују овакав однос специфичног парњаштва⁵⁶. За упоредну граматику словенских језика, на пример, било би значајно да се те дивергенције што темељитије проуче пошто се оне могу искористити као релевантан критериј при типолошким разврставањима словенских реченица.

Феномен (II) још није добио одговарајућу обраду у лингвистичкој теорији. Уочавајући га први пут као теоријски проблем, ја сам се послужила енглеским језичким материјалом ради егземплификације⁵⁷. Међутим, у свим језицима ће се наћи довољно илустративних примера, пошто је проблем универзалног карактера. Ту се у првом реду издваја однос између (а) узрочне и (б) последичне сложене реченичне структуре (нпр. (а) *боли ме глава јер сам седела на њромаји* — (б) *седела сам на њромаји ња ме боли глава*). Ове реченице, поникле на идентичној логичкој садржини⁵⁸, остварују такође конверзивни однос по перспективизационом принципу. Говорно се лице опредељује за (а), односно (б), у зависности од тога шта му више одговара у датој прилици комуницирања. Треба, међутим, нагласити да структуре (а) и (б) не подлежу једнаким дискурсивним условима. Док реченицу типа (а) изазива „парцијално“ питање о узроку (*зашто ...?, из којег узрока...?* и сл.), дотле реченица типа (б) може доћи само као одговор на питање *шта се догодило?* У ствари, док је у (а) перспективизација по правилу дискурсивно мотивисана, у

⁵⁵ Лексеме *она* и *лице* успостављају овде семантички однос дела према целини, а управо у таквом случају може доћи до различитих интерпретација таквог односа од стране говорних представника, што доводи до карактеристичних граматичких дивергенција међу језицима — в. Milka Ivić, *On the Part-Whole Relation and Its Linguistic Consequences*, *Studies in General and Oriental Linguistics Presented to Shiro Hattori on the Occasion of His Sixtieth Birthday*, ed. by Roman Jakobson and Shigeo Kawamoto, Tokyo 1970, 281—286.

⁵⁶ Известан увид у то колико се на пример руски у овом погледу разликује од српскохрватског даће упознавање са конверзивним реченицама које наводи Апресян — Ю. Апресян, *Синтаксическая обусловленность значений*, *Русский язык в национальной школе* 6, 1967, на стр. 11 и 12.

⁵⁷ У поменутом предавању.

⁵⁸ Што се емпиријски јасно потврђује. Наиме, при анализи таквих реченица (на испитним и семинарским вежбањима) студенти често греше указујући на последичну реченицу као на узрочну, односно обратно (мада ово друго упадљиво ређе; овакав фреквенцијски однос би, уосталом, требало прецизније испитати пошто би он могао бити сигнификативан у психолошком погледу).

(б) она то по правилу није. Ову неједнакост у граматичком понашању између структура (а) и (б) требало би свестраније теоријски размотрити.

Осим узрочно-последичних, постоје и друге сложене реченице које испољавају конверзивни однос искоришћен у перспективизационе сврхе (уп. на пример: *није много учио, ња ипак је њоложио истиње — њожио је истиње, мада није много учио, кажи њо још једном, ња ћу ње ударићи — ударићу ње ако њо још једном кажеш*, и сл.). Било би потребно саставити исцрпан списак оваквих структура у сваком језику понаособ, осветљавајући што прецизније сваки појединачни случај конверзивне релације. Систематско испитивање на тој страни дало би, уверена сам, сасвим нове увиде у начине на који се процес људског мишљења рефлектује у језику отварајући тиме нове просторе за развој опште синтаксичке теорије.

Милка Ивић

Summary

Milka Ivić

THE PERSPECTIVIZATION PROBLEM IN SYNTAX

The concept of perspectivization defines a ranking of elements in the sentences which is made by the speaker according to what he intends to communicate to the conversation partner. This problem has not always been given due consideration in general linguistics. The adherents of the Prague School were first to connect the perspectivization rules, in a systematic manner, with syntactic analysis. Recently, interest in the problem has revived, because of the development of generative grammar. One frequent criticism of Chomsky's theory has been that it is inadequate to account for such differences between sentence structures that are based solely on the non-identical distribution of communicative weight. In the late sixties the perspectivization problem was already being faced by proponents of generative grammar, and ever since then, regardless of differences in views on it, it has been more and more in the centre of attention.

It has been noticed that the active-passive relation recalls the utilization of word order changes for communicative purposes. The same is

true for all converse sentences (with two-place predicates as well as with multiplace predicates, like *John buy books from Fred — Fred sells books to John*). The author points out that some other syntactic structures display the same grammatical behaviour too. For example, it went unnoticed by students of the perspectivization problem that two compound sentences like (A) *Susan lives nearby and therefore I prefer this neighbourhood* and (B) *I prefer this neighbourhood because Susan lives nearby* display a periphrastic relation of the converse type. It is obvious that the two events referred to by both sentence (A) and sentence (B) are linked together by one and the same cause-consequence relation. However, in instance (A) the association between the two clauses is such that the cause-consequence relation is brought to attention only from the consequence side, while in instance (B) it is the causal aspect which is under the attentional focus. The author underlines that the causal notion invariably prevails in the case of a context-bound use of the compound sentence (the information about the consequence-event cannot be directly questioned).

The students of the perspectivization problem did not pay much attention to the fact that the choice between converse sentences is in some instances completely free, in the sense that it cannot be conceived as imposed by the context in which the actual sentence has to be situated. This is always true when the actual sentence does not occur as the answer to a question nor continue a previously established topic. For example, if somebody suddenly notices an event he might start speaking about it in either of the following two ways: (A) *Look! John is being beaten by Fred!* or (B) *Look! Fred is beating John!* A very important theoretical question is: what decides the choice between sentence (A) and sentence (B)? The author expresses the belief that we shall soon be forced to call for a general syntax which would account in an appropriate way for the significant role of the speaker's perception and general psychological attitude in the process of sentence generation.